

KULTÚRA — HOSSZÚ TÁVRA

Az első lépés (ha nem is minden esetben sorsdöntő) úgyszólván mindenhol megtörtént. Sőt nemcsak úgyszólván, hanem mondjuk így: valóban mindenhol. Járási szinten is, meg tartományin is megalakult a kultúrközösség, illetve a közösség négyféle szövetsége (nép- és munkásegyletek, könyvtárak és olvasótermek, műkedvelő, ének- és zenekarok, amatőrszínházak és színjátzó egyesületek). Ez volt tulajdonképpen a kezdet kezdete.

S utána?

A talpraállt közösségek kicsomagolták az önmagától kimúlt kultúr-
szövetség szerény hagyatékát, számba vették, s osztályozták: ez megy a lombtárba, ennek még hasznát láthatnánk a további munkában. Ahol az erőből meg az elképzelésekből többre is telett, ott a kultúrközösség már hozzálátott, hogy új szerepének megfelelően fölmérje a szükségleteket és lehetőségeket, s a kulcskérdések megoldására serkentse a kultúrpolitikai tényezőket.

S jól tették!

Mert úgy tűnik, hogy manapság ez a legfontosabb. Nem azért, mint ha pangna a kultúrelét, vagy megfeneklettek volna az erők, amelyek mozgatóják, előbbre viszik.

Szó se róla.

Éppen az utóbbi néhány évben szinte állandóan fölfelé ívelt a közművelődés intenzitását jelző görbe. Hozzávetőleges becslések szerint

Vajdaságban például csak a múlt évben mintegy tizenötezer különféle előadás, bemutató és más rendezmény volt, körülbelül 4 millió részvevővel. Ennél azonban sokkal figyelemreméltóbb az, hogy a kulturális nevelés formákban és tartalomban gazdagodott, hogy helyenként mind szembevetőbb a törekvés egy korszerű, a mai ember igényeit kielégítő, a társadalmi és gazdasági követelményekkel összehangoló, az egyszerű, jótékony apostolkodás határára túlnövő mozgalom meghonosítására. Ez persze új intézményeket, egyesületeket és társaságokat hív életre, amelyek — most már a kultúregyesületektől függetlenül vagy esetleg azokkal karöltve — töretlen talajon taposnak maguknak utat (vagy talán legyünk szerényebbek, s mondjuk úgy, hogy manapság csak ösvényt).

Így van ez néhol. S ahol így van, napról-napra szembetűnőbb a szükség, hogy a tartalomban és formákban sokrétűbb, méreteiben átfogóbb kultúrténykedést rendszerbe (nem merev keretekbe) foglalják, bizonyos jól megfontolt, s világosan megrajzolt érdekek és célok szolgálatába állítsák.

Ahol pedig nincs így? Hát ott meg éppen elkel, hogy a kultúrpolitikai tényezők összefogjanak és cselekvésre serkentve hadat üzenjenek a kulturális nevelés terén megbújt ösztönszerűségnek (de nem a kezdeményezésnek is).

Itt merül fel azután néhány kérdés, amit nem céltalan megvitatni. Éppen a kultúrközösségek munkája tekintetében. Pontosabban: mit lehet általánosítani a közösségek egyéves tapasztalataiból, továbbá, mi az, amit pillanatnyilag célszerű lenne megtenni mindenhol, minden járásban, sőt minden községben, a helyi sajátosságoktól, az eltérő viszonyoktól függetlenül. Ezek megjavítása nyilván hozzásegítene ahhoz, hogy a közösségek magukra találjanak, hogy az erők és eszközök szétforgácsolása nélkül tudatosan törjenek a legégetőbb kérdések megoldására.

Gyakran hangoztatott nézőpont, hogy a közművelődési kérdések boncolgatása közben, mindig abból kell kiindulni, ami kultúrpolitikánkban alapvető, lényeges. Tehát abból, hogy ápoljuk és gyarapítsuk a dolgozó emberek általános és műszaki műveltségét, hogy fejlesszük a szocialista öntudatot, hogy ápoljuk mindazt, ami haladó és pozitív, hogy nyesegezzük azt, ami tőlünk idegen, hogy a maradiság és primitívizmus ellen harcoljunk.

Többé kevésbé ismert nézőpontok ezek, s koránt sincs szó arról, hogy újra föl kell fedezni őket (egyébként is igen gyakran pazaroljuk erőnket olyan újdonságok feltárására, amelyek már régen megszűntek újdonságok lenni).

Korántsem!

Ezek inkább csak amolyan vezérelvek, eszmei támpontok a helyi kultúrpolitikai viszonyok elemzésére, értékelésére. S most úgy tűnik, hogy ezen van a hangsúly. Elemezni és értékelni kellene szinte minden egyes helység adottságait. Azt is ami van, azt is ami kellene. Mert nyilván ez az előfeltétele egy rendszeres, jól megfontolt céltudatos kultúrmozgalomnak. Mindenhol, ahol csak magára talált a kultúrközösség, ahol szakítani tudott a régi kultúrszövetség manapság már elavult módszereivel, hol közvetlen mozgatójává vált a kulturális vállalkozásoknak, csak azért tehette, mert

fölbecsülte az illető járás vagy a járás valamely községének kultúrpolitikai problémáját, s aszerint fektette le a terveket, mozgositotta a társadalmi erőket és az anyagi eszközöket.

Ámítás lenne azt állítani, hogy ez módszeresen valahol is megtörtént már Vajdaságban, bár egy-két járás ilyenirányú törekvése egészen szembeötlő. De bármennyire hosszadalmas és megfeszített munkával jár is, tanácsos lenne mindenhol elkészíteni a kultúrmunka többéves távlattevét.

A programban először is fel kellene dolgozni a népművelés, a felnőttképzés rendszerét. Rendszerét, mondom, mert végső ideje, hogy rendszerbe foglaljuk ezt a ténykedésünket. Legalábbis erről győz meg bennünket néhány nagyváros és egy-két falu tapasztalata.

Ma már egészen világos, hogy a nagyméretű anyagi befektetések csak akkor hozzák meg gyümölcsüket, ha olyan emberek kezelik, akik már többé-kevésbé elsajátították a korszerű termelészokásokat, akik levetkőzték a kisárutermelő primitívizmusát. Éppen ezért az eszmei nevelés és az ismeretterjesztés mellett most már jó lenne általánosabban meghonosítani a műszaki képzés különféle formáit, a mindennapi gyakorlatban hasznosított (vagy hasznosítható) tudományos vívmányok rendszeres megismerését. Ez az irányzat természetesen nem zárja ki annak a lehetőségét sem, hogy ugyanilyen megfontoltan és céltudatosan tervezték (a manapság elületesedett) szórakozási lehetőségek bővítését.

Ezzel egyszeriben több nehéz kérdést megoldanánk, vagy legalábbis a megoldás útjára terelnénk.

Először is a kultúrközösség nem kényszerülne akadémiai vitákra a munkamódszer, még kevésbé a munka tartalma tekintetében, hanem tértovábbás nélkül a dolgok velejéhez nyúlna. Annak a kérdésnek a megoldására, hogy hol, mikor, mit kellene tenni, tömörítheti a község il-

létve a járás szinte minden (nem pedig csak kultúr) tényezőjét, s a vélemények harcában nyilván ki-kristályosodna, hogy mihez fogjanak. Ez lenne a másik pozitív következménye egy ilyen vállalkozásnak. Mert számunkra ma már egészen természetes, hogy a kultúrtényezőknél kívül a politikai, közéleti és gazdasági köröknek is van mondanivalójuk a népművelésről, a termelők továbbképzéséről. És harmadszor, a fentiekkel tulajdonképpen meghatároznák azt is, hogy mire fordítsák az eszközöket, illetve, hogy a népművelés vagy a kultúrművészeti tevékenység egy-egy ágazata milyen anyagi segítséggel tudja megvalósítani a kitűzött feladatokat. A szükségletekhez és lehetőségekhez mért távlatterv nyilván véget vetne az aránytalan, néha célszerűtlen pénzlésnek is. Mert a művelődés céljaira szánt összeget a járási vagy a községi költségvetésben nem aszerint osztanák fel, hogy melyik ágazatnak vannak jobban argumentáló patrónusai (ahogyan ez a mai ösztönyszerűségben néha előfordulhat) hanem a valódi szükségletek diktálnák.

Ennek kivitele persze a gyakorlatban igen sokféle lehet. S éppen ez teszi majd lehetővé, hogy sokrétű vita előzze meg a távlati tervek meghozatalát. A kultúrelvet sokrétű. Ezenkívül a különféle kultúregyesületek és intézmények köré tömörült embereknek megvan kialakult hajlamuk, érdeklődési körük. A közélet változásait, igényeit és szükségleteit jobban tanulmányozó politikai és gazdasági tényezők viszont látják azt, hogy milyen nem anyagi jellegű vállalkozásokkal lehetne fejleszteni a termelőerőket. Másszóval, közvetlenül fel tudják becsülni, hogy milyen oktató, felvilágosító vállalkozásnak lenne közvetlen gazdasági haszna az illető környezetben.

Már a fentiekből következik, hogy a legkülönbözőbb elképzelések kerülnek majd a tervezet első megbeszélésébe. Lesz aki színjátzó egyesületet javasol majd, más vi-

szont a mezőgazdasági termelőknek sürget tanfolyamot. Javasolnak majd traktorvezető iskolát vagy teljes népegyetemet, mesterképző iskolát vagy technológiai tanfolyamot, énekkart vagy bábszínházat, múzeumot vagy színházat, háztartási vagy baromfinevelő tanfolyamot stb. stb.

Azt azután, hogy mi kerüljön a végleges távlattervbe, nyilvános vitára lehetne bocsátani. A kultúrközösség és a Szocialista Szövetség ezen a kérdésen valóban megmozgathatná a társadalmi erőket, számos eszmei és gyakorlati kérdést tisztázhatna, vagy legalábbis felvethetne a közvéleményben. Azonkívül a kultúrintézmények köré gyűjt hetné azokat az értelmiségi erőket, amelyek eddig csupán a tanügyi munkásokat tartva hivatottak népművelésre, maguk távol maradtak.

Van azután a tervkészítésnek még egy — nem is olyan mellékes — mozzanata. Az eszmei, gazdasági és kultúrpolitikai nézőpontok mellett nyilván az anyagi lehetőségek is határt, irányt és ütemet szabnak a vállalkozásnak. Ennek természetesen megvan a maga jó és rossz oldala.

Vitathatatlan pozitívuma, hogy egyrészt mozgosítja majd a község vagy a járás minden (nemcsak költségvetési) pénzforrását, másrészt pedig elsősorban az illető község számára fontos vállalkozásokat pénzeli. A hátránya már közismert: a manapság még mindig szűkös anyagi lehetőségek szárnyát szegik sok szép és hasznos elképzelésnek. Mert nyilván nemcsak ötlet, hanem indokolt követelmény is több lesz majd, mint amennyire anyagi fedezetet találhatnak. De hát csak addig lehet nyújtózni, ameddig a takaró ér, s ez majd arra ösztönzi a tervezőket, hogy felállítsák a sürgősség sorrendjét. Utóvégre is a távlatterv nem egy gazdasági évre készül. S amire nem telik az első vagy második évben, talán jut a következőkben. Csak ez esetben okvetlenül tudni kell, hogy mi milyen sorrendben következik.

Feltételezhető, hogy a kultúrtevékenység már meglévő egyes formái kimaradnak a távlattervből, vagy a sürgősségi sorrendben hátrább szorulnak, ha a pénzlelésről van szó. Mi legyen ezekkel. Halálraítélni talán mégsem kell őket. Szűkösebb anyagi körülmények közé kerülnek ugyan, de ha így is fenn tudják tartani magukat, törölni mégsem kellene őket.

Egészében véve a távlatterv elkészítése komoly erőfeszítéseket köve-

tel a kultúrközösségtől is, meg egyéb társadalmi tényezőktől is. De ha készítése mozgosítaná a közvéleményt, ha végrehajtása céltudatosan összefogná az eddig szétforgácsolt erőket, ha következményeként rendszeresen gyarapodna a dolgozó emberek általános és műszaki műveltsége, s ha csak egy kicsit is lenyesne a primitívizmus és maradiság nehéz örökségéből, akkor a fáradozás vitathatatlanul meghozná gyümölcsét.

KOMÁROMI JÓZSEF SÁNDOR

A STRATFORDI SHAKESPEARE EMLÉKSZÍNHÁZ BELGRÁDI VENDÉGSZEREPLÉSE

Laurence Oliviernek és Vivien Leighnek, a világhírű színész-házaspárnak és a stratfordi Shakespeare emlékszínház nagynevű együttesének a beográdi Nemzeti Színházban volt vendégszerepléséről szólva, igen-igen meg kell válogatnom szavaimat. Valahogy úgy vagyok, mint a róka az összegömbölyödött sündisznóval: bárhová nyúljak, magamat szúrhatom meg.

A rókaról kell hát példát vennem, s úgy forgatom a dolgokat, hogy le-

hetőleg sebesülés nélkül úszhassam meg gondolataim elmondását.

VÉRFÜRDŐ

Shakespeare „Titus Andronicus” című tragédiája, noha a klasszikus Róma világából meríti meséjét, a legnyersebb középkor életlátását vetíti elénk.